

Citering: Efternamn, förnamn (2019). "Artikelns titel". I Thorell, E. & Tiderman-Österberg, J. (red.) *Fäbodlandskap och vallmusik*. Falun: Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund & Dalarnas museum.

<https://www.hembygd.se/dalarna>

<https://dalarnasmuseum.se/>

LAGPIGOR OCH DÖTTRAR I ORSA VALLÄNGDER

Jesper Larsson

Ett av fåbodkulturens mest särpräglade drag var musiken. För att förstå när, hur och varför denna musik utvecklades måste man förstå fåbodarnas roll, hur de fungerade som arbetsplats och vilka som arbetade där. Fåbodarnas historia är i mycket berättelsen om kvinnors arbete och hur arbetet med djur, mjölk och insamling av foder präglade vardagen. Säsongsbosättningar där herdar tagit hand om djur har funnits i kulturer spridda över stora delar av världen, men typiskt för det nordiska fåbodväsendet, det i Norge och i Sverige, är att det var kvinnor som var ansvariga för att valla djuren samt att mjölka och omvandla mjölken till hållbara produkter som smör, ost och messmör.

Varför fåbodbruk?

Det har inte alltid varit kvinnor som har vallat djuren i Norden. Under medeltiden hade vallning varit en syssla för män och barn, medan mjölkning och beredningen av mjölkprodukter hade varit kvinnans uppgift. Det var en uppdelning av arbets- sysslorna som kunde fungera när man hade gården som utgångspunkt. Djuren leddes då ut från ladugården på morgonen för att vallas i den omkringliggande skogen. På kvällen fördes de hem igen för att på nytt stallas och mjölkas. Medlem- marna i hushållet kunde då lätt byta av varandra i arbetssysslor och en kvinna som hade arbetat på gården under dagen kunde mjölka djuren på kvällen.

På fåboden var en sådan arbetsdelning av djurhållningen inte hållbar. För mycket mänskliga resurser skulle då använts till djurhållning under den arbetsintensiva sommaren när så mycket annat skulle bli gjort inom jordbruket. Lösningen blev istället att låta vallning och mjölkhantering skötas av samma person. Från varje hushåll skickades en person för att ta hand om djuren på fåboden. Vissa sysslor kunde samordnas med den personal andra gårdar hade skickat för att sköta deras djur på samma fåbod. Hade en gård däremot få djur kunde de samordna sig med en annan gård med få djur och de skickade en gemensam person. Denna omlägg- ning av arbetsorganisation inom djurhållningen är viktig för att förstå fåbodväsen- det framväxt. Omläggningen påbörjas efter den senmedeltida agrarkrisen, men det var under 1600-talet som fåbodväsendet på riktigt sköt fart.

Fåbodväsendet var en del av ett jordbrukssystem där mycket av produktionen byggde på kollektivt arbete. Människor under 1600-talet och upp till 1900-talets början ingick i olika lag där arbetet organiserades och utfördes, så som hägnadslag, murarlag och roddarlag. De som arbetade på fåboden ingick i ett fåbodlag, som också omfattade dem som ägde fåbodarna. Inom fåbodlaget tog man övergripande beslut, som när man skulle låta djuren komma till fåboden och när de skulle tas hem, men också beslut gällande den dagliga aktiviteten. De senare besluten togs av dem som arbetade där.

Inom fåbodlaget var djuren enskilt ägda, de tillhörde de gårdar som hade plats

vid fåboden. Men djuren betade på gemensamt ägda marker och samarbete mellan brukarna var därför en nödvändighet för att resurserna skulle användas rättvist. Samarbetet mellan brukarna syftade också till att markerna inte skulle överutnyttjas och att alla gemensamma uppgifter blev utförda. Hit hörde stängning av gärdesgårdar och betesmarkens årliga rensning. Genom fåbodlaget kunde arbetet utföras på ett mer effektivt sätt genom att det samordnades. Samordning med andra fåbodlar var också nödvändig för att djuren från en fåbod inte skulle beta på mark som en annan fåbod hade rätten till. Från 1600-talet fram till 1800-talets mitt pågick en intensiv diskussion i dalaskogarna om vilken fåbod som hade rätt till vilken mark, var gränserna gick mellan fåbodarna och om gränserna mellan dem hade överträtts. På många platser var det en nödvändighet, eller ett tvång, att ha en fåbod. En enskild djurägare fick inte lämna sina djur kvar på byn när de övriga flyttade till fåboden.

Dammer Anna med en av sina kära kor. Ödarv, Orsa. Foto: Okänd, Orsa kommuns bildarkiv.

Underordning eller självständighet

I allt det praktiska arbetet på fåbodarna var kvinnor de viktiga aktörerna. En stor fråga har därför varit hur arbetet på fåbodarna påverkade de kvinnor som var där. I de flesta förindustriella jordbrukssamhällen där man bedrivit boskapsskötsel som liknar de svenska fåbodarna, har man haft en långt gången arbetsdelning med tydliga roller för män och kvinnor. Åsikterna har varit delade hur det har påverkat kvinnans ställning och status. Några har menat att kvinnorna saknade status i och med att det var männen som ägde djuren och att samhällets patriarkala struktur reducerade deras insats till enbart arbete. Andra har menat att kvinnorna fick status genom att de var viktiga aktörer i produktionen och att de var med och fattade beslut om boskapsskötseln. Särskilt i Norden har det framhållits att kvinnorna som arbetade på fåbodarna blev mer självständiga än andra kvinnor och att deras arbete var uppskattat. Kvinnorna, eller fåbodkullorna, har beskrivits som modiga och hårt arbetande och att de under sommarmånaderna upplevde friheten på fåboden. De var där sina egna chefer. Sommarvistelsen på fåboden ställdes mot vintertiden då kvinnorna var beroende av de andra i hushållet och levde i trångboddhet.

Men vilka var då dessa kvinnor som arbetade vid fåboden? Den mesta kunskapen vi har om dem kommer från etnologiska nedteckningar och intervjuer gjorda på 1900-talet. De är många gånger gjorda efter det att kvinnorna slutat arbeta på fåboden och de ser i intervjuerna tillbaka på sitt liv som fåbodkullor. Intervjuerna är också gjorda i en tid då fåbodväsendet var på stark tillbakagång och gjordes för att dokumentera en bondekultur som var på väg att försvinna. Som så ofta saknas det dokumentation om vanliga människors arbete från den tid då de var som mest aktiva. Särskilt vanligt är det att det saknas kunskap om kvinnors arbete och fåbodarna utgör inget undantag. Det saknas nästan helt beskrivningar från fåbodarnas glansdagar. Men inte helt, det finns några titthål rakt in i historien och en av dessa kommer från **Orsa** socken.

Vallherdelängd från Orsa

Det finns en unik förteckning över de som arbetade på fåbodarna inom **Orsa** socken mellan åren 1687 och 1692. Förteckningen, som i original kallas *Längd uppå Wallherdar uthi Obrssa församlingh*, har sammantaget förtecknat 1340 vallherdar mellan dessa år. Längden upprättades av kyrkoherden Lars Elfvius i **Orsa** församling och det som utlöste hans förteckningsarbete var en kunglig förordning från november 1686 som förbjöd manliga vallhjon. Syftet med förordningen var att förhindra tidelag. I ett brev, som förgick förordningen, från Svea hovrätt till kungen hade särskilt vallpojkar pekats ut som fulla av okunnighet och fördärvlig lusta. Deras syndiga leverne, påhittat eller verkligt, skulle stoppas och kyrkoherden skred till verket. Det har framhållits att också kyrkogångsplikten, att man var tvungen att närvara vid gudstjänst, kan ha bidragit till att listan upprättades. De som arbetade vid fåbodarna kunde ju inte närvara och kyrkoherden ville veta vilka de var. De hade giltigt förfall.

Det har diskuterats om förbudet mot manliga vallherdar hade någon effekt och slutsatsen har varit att den fick ingen eller bara mindre betydelse. Pojkar fortsatte att användas för vallning utanför fåbodområdet och inom området hade redan om-

vandlingen till kvinnliga vallhjon inletts. Även före förordningen var det ovanligt med män som arbetskraft på fåbodarna. Det första året listan upprättades i **Orsa**, 1687, var det sammanlagt sex män på listan jämfört med 243 kvinnor. Dessa män, som till övervägande delen var tonårspojkar, skickades av familjen därför att inga andra möjligheter fanns. År 1687 var enda året män förekommer i listan och från 1688 till 1692 finns bara kvinnor förtecknade. Vallherdelistan tar upp namnet på den som var ansvarig för hushållet och namnet på den som arbetar på fåboden. Ibland framgår också relationen mellan de två. Listan är organiserad efter vilken fåbod de arbetade vid, alternativt vilka byar de arbetade under.

Rörlighet

Orsa socken var i slutet av 1600-talet delat i två kulturella områden där man bedrev jordbruk på skilda sätt. I norr, i Orsa finnmark, fanns det en finnbefolkning som hade bosatt sig där i början av 1600-talet. De bedrev ett jordbruk där svedjning utgjorde en bärande del. De saknade fåbodarna. I den södra delen var jordbruket uppbyggt kring fasta åkrar och man hade fåbodarna i skogarna där djuren vistades under sommaren. Befolkningstätheten var låg och jordbrukets resurser var spridda över stora områden vilket förutsatte stor rörlighet. Inte bara för fåbodkullor som skulle föra djuren till nya beten, utan också för de som skulle samla in vinterfodret. När Carl von Linné den 6 juli 1734 på sin Dalaresa kom till **Skattungbyn** i **Orsa** socken var bara en enda person hemma av alla i de 65 hushållen. De andra var på slätter fyra till fem mil hemifrån i de vidsträckta skogarna i socknen. När Linné kom dit hade de varit borta i åtta dagar och väntades inte återkomma på två veckor. Han som var kvar hemma var enligt lag tvungen att vara där då han hade skjutsplikt.

I den södra delen av socken fanns merparten av befolkningen (93 procent). De var år 1687 knappt 2350 personer fördelade på drygt 55 procent kvinnor och knappt 45 procent män. Att andelen män var så lågt berodde främst på att de många och långa krigen under 1600-talet. Det 30-åriga kriget och Karl X Gustafs krig på 1650-talet hade lämnat många hustrur som änkor och unga män som var utskrivna återvände aldrig till **Orsa** vilket skapade ett stort kvinnoöverskott. Det var i åldersgruppen över 30 år som överskottet av kvinnor fanns medan det i gruppen under 30 var något mer män än kvinnor. Medelåldern för män och kvinnor skilde sig därför mycket åt. För kvinnorna var den 30 år medan den för män var dryga 20 år. Denna skillnad gör att mycket av jordbruksarbetet och annan produktion i **Orsa** vilade på kvinnorna.

Änkor och kvinnliga hushållsföreståndare

Det stora kvinnoöverskottet bland den äldre befolkningen betydde att det i många hushåll saknades vuxna män. Sverige under 1600-talet har beskrivits som krigsänkornas land och denna beskrivning stämmer väl in på **Orsa**. Av de 499 hushållen som finns med i husförhörlängden för **Orsas** södra delar förestods 88 av änkor som också hade barn. Till detta kommer 69 hushåll som endast bestod av kvinnor. Det kunde vara änkor med döttrar, men också vuxna kvinnor, vilka var släkt eller inte, som delade hushåll. Många av dessa hushåll var små och var en- och tvåperso-

ners hushåll. Nästan en tredjedel av alla hushåll förestods av en kvinna på 1680-talet. Vi vet att små hushåll under 1600-talet och 1700-talet oftare var fattigare än större hushåll. En orsak till detta var att ett framgångsrikt jordbruk kunde man inte bedriva om man var för få. Ett hushåll definierades i **Orsa** vid denna tid som bestående av personer som regelbundet delade måltider.

Mjölkning på fåboden. Okänd kvinna, Orsa. Foto: Okänd, Orsa kommuns bildarkiv.

Vilka var fåbodkullor?

Jordbruket under fåbodarnas storhetstid byggde på arbetsdelning mellan könen, men också på att alla kom tillsammans för att klara av intensiva arbetstoppar. Sådana toppar var slätter och skörd där män och kvinnor arbetade sida vid sida, men med skilda arbetsuppgifter och redskap. I andra sysslor arbetade män och kvinnor åtskilda från varandra och detta är särskilt tydligt inom fåbodväsendet. Män kunde arbeta och vistas på fåboden för att laga gärdesgårdar eller delta i höskörden. De var då där tillfälligt och arbetade inte med djuren och mjölken. Under 1800-talet hade också en del fåbodare manlig föreståndare, men de var inte med i det dagliga arbetet, utan hade en övergripande funktion. Kvinnorna var däremot stadigvarande där under sommaren, men vilka var de?

Genom att kombinera vallherdelistan från **Orsa** med de personuppgifter som finns i husförhörslängder, dop- och vigsellängder samt dödböcker går det att få

fram mer information om de som jobbade på fåbodarna än vad den kortfattade herdelistan ger. När man inom hushållet skulle bestämma vem som skulle ta hand om djuren på fåboden hade man fyra alternativ, alla med sina fördelar och nackdelar. Alla utgår från mannen som hushållsföreståndare och hans relation till den som arbetar på fåboden. Man kunde skicka en dotter, hustrun, en nära släkting eller, som ett fjärde alternativ, kunde man hyra in en piga som gjorde jobbet. Var det en änka som förestod hushållet kunde hon välja att själv arbeta där.

Anna Höst tillverkar ost på fåboden Labb-Djurberga, Orsa. Foto: Elma Tegman, Orsa kommuns bildarkiv.

Döttrar, hustrur, släktingar och pigor

Det mest rationella för en jordbruksfamilj med fåbod var att skicka en dotter och ungefär en tredjedel av familjerna gjorde det. Det var rationellt av två skäl. Det första var att det var en billig och bra lösning att utse en medlem av kärnfamiljen att ansvara för familjens djur och produktion av mjölkprodukter. Det andra skälet var att varje kvinna i **Orsa** behövde lära sig att ta hand om gårdens djur: valla, stalla och mjölka dem och sedan göra ost, smör och mesprodukter. Det var kunskap man skulle lära sig som ung och som man sedan hade nytta av livet igenom. Alla som hade en dotter i lämplig ålder valde därför att skicka henne. Majoriteten av döttrar vid fåboden var tonåringar och medelåldern bland dem var 17 år.

Alla familjer hade inte döttrar eller döttrar i en lämplig ålder för att låta dem arbeta vid fåboden. Man var då tvungen att hitta en annan lösning. Ett alternativ var att låta hustrun i familjen vara vid fåboden och en dryg femtedel av familjerna

valde att göra så. En del av dessa hustrur var i själva verket änkor. Medelåldern i denna grupp var närmare femtio år, vilket säger oss att den övervägande delen av dem inte hade små barn, även om några av de yngre hade det. Det vanliga var dock att om man hade små barn hemma, och ingen annan inom familjen som kunde ta hand om djuren, anställde man en fäbodkulla.

Ett annat alternativ om hushållet saknade en dotter i lämplig ålder var att skicka en nära släkting. Till nära släktingar räknas mor, svärmor, moster eller faster samt en syster till mannen eller hustrun i familjen, däremot inte kusiner. Knappt en femtedel av hushållen valde att skicka en släkting. Spännvidden i ålder var stor, men de flesta var äldre och medelåldern var 47 år. Troligtvis sökte man efter erfarenhet, men att man valde att skicka dem till fäboden kan också spegla det faktum att det fanns äldre kvinnor tillgängliga för denna syssla.

För en del hushåll fanns inget av de ovanstående alternativen att tillgå, eller så passade de inte särskilt bra. Det fanns då möjlighet att kontraktera en piga som arbetade på fäboden under sommaren. Att kontraktera en fäbodpiga för sommaren var, efter att skicka sin dotter, det vanligaste sättet att hitta en piga. Andelen inhyrda pigor varierar mellan åren från en fjärdedel upp till en knapp tredjedel. Många av dessa pigor kom från små hushåll. Fäbodpigian Gräfs Pärns Carin, född 1638, levde tillsammans med sin ogifta dotter Anna och sonen Juga. Fäbodpigian änkan Homman Brita, född 1622, levde med två av sina döttrar och en dotterdotter. Fäbodpigian Stig Pärns Anna, eller Stor Anna som hon också kallades, född 1611, levde i ett tvåpersoners hushåll tillsammans med Åhs Marit, född 1637.

Genom att vallherdelängden löper över sex år är det möjligt att se hur ofta man bytte fäbodkulla. Det vanliga var att man behöll samma person till nästa år, men mer än en fjärdedel av alla byter ut sin fäbodkulla vart år och i samband med dessa byten spelade de anställda vallpigorna en mycket stor roll. De är inblandade i 60 procent av alla byten. Det vanligaste var att de som hade en anställd piga lejde en ny piga när den förra slutade. Dessa byten utgör mer än en tredjedel av alla byten. Det är också relativt vanligt att hustrun i familjen ersätts med en piga, men byten där pigor är inblandade sker också med nära släktingar och döttrar som arbetade som fäbodkullor.

Specialisering

Fäbodväsendet innebar en specialisering av arbetskraften. Boskapsskötseln var arbetsintensiv och omkring 25 procent av alla kvinnor, 10 år och äldre, arbetade varje sommar på fäbodarna i **Orsa**. Å andra sidan betydde det att 75 procent av kvinnorna och alla män kunde göra andra saker under den arbetsintensiva sommaren. Specialisering och arbetsdelning gjorde det möjligt för jordbruket i Övre Dalarna att expandera. En förutsättning för denna expansion var en arbetsmarknad med fäbodkullor. Många av dessa fäbodkullor kom från fattiga hushåll och för dem var det en överlevnadsstrategi att arbeta på en fäbod under sommaren. De fungerade som en arbetskraftsreserv för den mest hektiska perioden av året, sommaren. Ett hushåll var en sammanslutning i ständig förändring: barn föddes, någon blev sjuk eller dog, en syster flyttade ut eller en dotter gifte sig. För att ett fäbodsystem skulle fungera och hushållen skulle kunna skicka djuren till fäboden

varje sommar krävdes att det fanns arbetskraft att hyra in för dem som inte skickade en familjemedlem.

Om fäbodväsendet skapade starkare och friare kvinnor eller inte är en komplicerad fråga. Det går med fog att påstå att kvinnorna stärktes i sin roll när de var på fäboden. Att självständigt sköta och organisera det dagliga arbetet var positivt. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att alla inte var där på lika villkor. De inhyrda vallkullorna arbetade, till skillnad från döttrar och hustrur, med andra hushålls tillgångar. De skulle inte, som barnen i familjen, senare ärva och ta över delar av gården. Det faktum att de kom från fattigare hushåll gör också att deras förhandlingsförmåga var begränsad. Detta pekar på att det också inom så kallade jämlika samhällen, som det förindustriella bondesamhället i Övre Dalarna representerar, fanns betydande skillnader mellan hushållen.

Finn Elin, född Stålhandske, Myggsjö, Orsa vid 1920-talets mitt. Foto: Okänd, Orsa kommuns bildarkiv.

Lagpigor

På fäbodarna samarbetade fäbodkullorna i de olika gårdarna med varandra. Tittar man närmare på hur varje fäbod var organiserad visar det sig att på de flesta fanns det åtminstone en piga anställd. Fäbodarna var nästan alltid en blandning av döttrar, anställda pigor, mödrar och andra släktingar. De anställda pigorna gick ofta

under beteckningen ”lagpigor”, vilket visar att de hade en uttalad position som arbetsledare och att deras funktion därmed gick utöver arbetet på den enskilda fåbodgård där de var anställda.

Varje fåbod var en blandning av kvinnor i olika åldrar, från tonåringar till gamla, som arbetade tillsammans. Kunskapsöverföring inom mjölkhantering i det förindustriella samhället har oftast setts som en överföring av kunskap mellan mor och dotter. Fåbodarna uppvisar ett annat sätt att överföra kunskap. Här mötte unga kvinnor mer erfarna för att lära sig mjölkhantering och djurskötsel. Fåboden hade mer karaktären av en verkstad med mästare och lärjungar, än en överföring av kunskap inom familjen. För en tonårsflicka i Dalarna var det viktigt att lära sig det krävande arbetet med att ta hand om djur och göra smör och ost. Det var kunskap hon skulle ha stor användning för under hela sitt liv. Det skulle med stor sannolikhet komma tillfällen i livet när hon behövde återvända till fåboden. Det bästa sättet att lära sig var att under sommaren i några år arbeta med mer erfarna kvinnor på en fåbod.

Särskilt de anställda fåbodkullorna kom att spela en stor roll för att systemet med fåboddar skulle fungera och de var viktiga som kunskapsöverförare. De hade själva lärt sig som tonåringar och utvecklat en skicklighet i att sköta djur och i tillverkningen av mejeriprodukter. När de blev äldre blev de lärare för nya generationer av fåbodkullor. I detta ingick också förmedlandet av en musiktradition.

REFERENSER

FÄBODARNAS FÖRHISTORIA

Litteratur

Amundsen, Hilde Rigmor, 2011: *Mot de store kulturtradisjonene: endringsprosesser fra tidligneoolitikum til førromersk jernalder mellom Mjøsa og Femunden.*

Bergman, Ingela, 2018: *Kulturarv, landskap och identitetsprocesser i norra Fennoskandien 500-1500 e.kr.*

Carlsson, Eva (red) 2016: *Dalarnas hembygdsbok 2016 - Arkeologi i Dalarna.*

Eriksson, Jemt Anna, 1991: "Kulturlandskapets historia speglat i två pollenanalyser" ur *Lima och Transtrand: ur två socknars historia, 3. Malung.*

Kardell, Lars; Arvidsson, Bernt; Nilsson, Enar, 1982: *Tandövala, vårt sydligaste lågfjäll?*

Larsson, Jesper, 2009: *Fäbodväsendet 1550-1920 - Ett centralt element i Nordsve- riges jordbrukssystem.*

Prescott, Christopher & Melheim, Lene, 2017: "Textiles from the peripheries? Upland evidence from Norway. I: Nordic Bronze Age Symposium" ur *New perspectives on the Bronze Age: proceedings of the 13th Nordic Bronze Age Symposium held in Gothenburg 9th to 13th June 2015.*

Påhlsson, Ingemar, 1988: "Kulturlandskapet" ur *Bondeplågårens borg: om och kring undersökningen av fogdefästet Borganäs i Dalarna.*

Påhlsson, Ingemar, 1996: "Pollenanalys vid riksväg 70" ur *En bygd i vägen: arkeologisk undersökning, riksväg 70, delen Tunsta - Leksand - Krökbacken, Leksands socken, Dalarna.*

Svensson, Eva, 1998: *Människor i utmark.*

Welinder, Stig; Pedersen, Ellen Anne; Widgren, Mats (red.) 1998: *Det svenska jordbrukets historia [Bd 1] [Jordbrukets första femtusen år : [4000 f. Kr.-1000 e. Kr.]*

Otryckt

Eriksson, Jemt Anna (MS). *Pollenanalytisk undersökning i byarna Heden och Risätra, Lima socken.*

Digitala resurser

Lindholm, Karl-Johan; Sandström, Emil; Ekman, Ann-Kristin, 2013:

"The Archaeology of the Commons", *Journal of Archaeology and Ancient History (JAAH)*. 10.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-211075> Hämtat 2018.12.17

LAGPIGOR OCH DÖTTRAR I ORSA VALLÄNGDER

Litteratur

Bhasin, Veena, 2011: "Status of women in transhumant societies". *Journal of Sociology and Social Anthropology*, 2(1).

- Brorson, Kerstin**, 1985: *Sing the cows home: The remarkable herdswomen of Sweden*.
- Daugstad, Karoline**, 2000: *Mellom romantikk og realisme: Om seterlandskapet som ideal og realitet*.
- Fontaine, Laurence & Schlumbohm, Jürgen**, 2000: "Household strategies for survival: An introduction". *International Review of Social History*, 45(S8).
- Gaunt, David**, 1976: "Familj, hushåll och arbetsintensitet: En tolkning av demografiska variationer i 1600- och 1700-talens Sverige". *Scandia*, 42, Häfte 1.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1986: *Sången i skogen. Studier i den svenska fäbodmusiken*.
- Larsson, Jesper**, 2009: *Fäbodväsendet 1550–1920: Ett centralt element i Nordsveriges jordbrukssystem*.
- Larsson, Jesper**, 2014. "Labor division in an upland economy: workforce in a seventeenth-century transhumance system" ur *The History of the Family*.
- Liliequist, Jonas**, 1992: *Brott, synd och straff: Tidelagsbrott i Sverige under 1600-och 1700-talet*.
- Linné, Carl von**, [1734] 2007: *Dalaresan tillsammans med Bergslagsresan* / Carl Linnæus; Andrew Casson och Roger Jacobsson (red)
- Löthman, Olof**, 2004: *Orsas fäbodlar omkring år 2000*.
- Mispelaere, Jan**, 2013: "När det så stor varder att det något kan göra - Om barns och ungdomars arbete i det tidigmoderna Sverige" ur *Historisk tidskrift*, 133.
- Myrdal, Janken**, 2012: *Boskapskötsel under medeltiden: En källpluralistisk studie*.
- Veirulf, Olle**, 1957: "Fäbodväsendet". *Orsa: En sockenbeskrivning utgivna av Orsa Jordägande Sockenmän, del II*.

Arkiv

Uppsala landsarkiv

Orsa kyrkoarkiv:

–Husförhörslängder: AI:1 (1680s–1690s), AI:2 (1685–1694), AI:3 (1690–1700), AI:4 (1701–1716).

–Lysnings- och vigselböcker EI:1a (1672–1703)

FÄBODRISTNINGAR I SKOGEN

Litteratur

Andersson, Rikard; Östlund, Lars; Lundqvist, Rolf, 2005: "Carved trees in grazed forests in boreal Sweden – analysis of remaining trees, interpretation of past land-use and implications for conversation" ur *Vegetation History and Archaeobotany* 14.

Andersson, Rikard, 2005: *Historical land-use information from culturally modified trees*.

Andersson, Rikard, 2006: *Vi har tre kor borta – gamla träd som historiska arkiv*.

Bennström, Greger, 2007: "KID was here". *Skogens historier*, del 7.

- Bjernulf, Arne**, 2014: *Spelmän, hornblåsare och sångare i Rättvik: samt något om trädristningarna vid Haglinberg.*
- Björklund, Stig**, 1983: "Från utfärden till Nordvästra Dalarna". *Kulturdagarna i Bonäs bygdegård den 28 och 29 juni 1982.*
- Bäckström, Magnus**, 1984: *Hornet – skogens instrument.*
- Forsslund, Karl-Erik**, 1920: *Med Dalälven från källorna till havet. Del 1. Öster-Dalälven. Bok 3. Orsa Finnmark och Ore.*
- Gummerus, Edvard Robert**, 1970: *Fäbodlar och fäbodliv, Det gamla Floda – Folk, bygd och natur i en västerdals-socken.*
- Hallerdt, Björn**, 1957: "Ärteråsen i Ore". *Dalarnas Hembygdsbok 1957.*
- Henriksson, Mass Evald**, 1973: "Hemlöt och fäbodlöt" ur *Malung - En sockens historia. Del 2.*
- Jans, Inger; Lundqvist, Rolf; Welinder Stig**, 2015: "Dalrunornas svanesång" ur *Fornvännen: meddelanden från K. Vitterhets, historie och antikvitets akademien*, 2015/1.
- Levander, Lars**, 1943: *Övre Dalarnas bondekultur under 1800-talets förra hälft. Del 1.*
- Levander, Lars**, 1953: *Älvdalskt arbetsliv under årtiondena omkring 1800-talets mitt.*
- Liman, Ingemar**, 1965: "Figurristningar på byggnader i Dalarna" ur *Timmerhus, Dalarnas hembygdsbok 1964*. Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund.
- Liman, Ingemar & Sommarström, Bo**, 1967: "Figurristningar i Orsa". *Fataburen.*
- Ljung, Tomas**, 2011: *Fäbodskogen som biologiskt kulturarv. Betade boreala skogars innehåll av historisk information och biologisk mångfald. En studie av fyra fäbodställen i Dalarna.*
- Ljung, Tomas**, 2017: *Dalarna 2017 - Vårt levande arv. Minnen och spår i landskapet*. Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund.
- Lundqvist, Rolf**, 1994: *Ristade träd i skogen, klotter eller kulturminne?*
- Lundqvist, Rolf**, 2005: "Ristade träd i skogen". *Dalarna 2005 - En resa i tid och rum*. Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund.
- Lundqvist, Rolf**, 2011: "En kör av ristade röster tystnar inom kort". *Skogen. Dagsverket nr 4.*
- Lundqvist, Rolf; Mogren, Mats; Regnéll, Joachim; Welinder, Stig**, 2015: "Att skriva ett landskap. Vallkullornas och karlas trädristningar i Dalarna" ur *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. Nr 69/2015.
- Montelius, Sigvard**, 1975: *Leksands fäbodlar*. Leksands sockenbeskrivning Del VII.
- Montelius, Sigvard**, 1977: "Ore sockens fäbodlar". *Ore. Socknen och kommunen. Del II.*
- Nilsson, Inge**, 2013: "Trädristningar". *Bygd och Natur*. Nr 1/2013.
- Pettersson Täpp, John-Erik**, 1991: "Säterbruk, särskilt under 1600- och 1700-talen": *Lima och Transtrand – Ur två socknars historia*, 3. Malung.
- Veirulf, Olle**, 1937: "Skogarnas utnyttjande i Älvdalen före storskiftet, med särskild hänsyn till Älvdalens kronopark nr 1" ur *Geographica*.

Veirulf, Olle, 1957: "Fäbodan". *Venjans församling 350 år*.

Veirulf, Olle, 1973: "Fäbodan". *Malung–Ur en sockens historia. Del 2*.

Otryckta

Bodin, Katarina, 2011: *Om vallning, bete och betesplanering i utmark med utgångspunkt i begreppet löt*.

Eriksson, Per Algot, 1976: *Stenristningar*.

Lundqvist, Rolf, 1986: *Inventering av träd med ristningar, Rättviks kommun, Kopparbergs län*.

Lundqvist, Rolf & Regnéll, Joachim, 2010: *Ristningar i träd – nya perspektiv på vallkullornas landskap*.

Nilsson, Maria, 2004: *Skogsmarksutnyttjande på Älvdalens kronopark före 1870. En kulturhistorisk beskrivning och analys*.

Sundin, Pernilla, 2015: *Vallristningsprojektet Kilsbergen*.

Digitala resurser

Lasse Bägerfeldts forntida färder

<https://lasse345.wordpress.com/gratis-digitala-bocker/> Hämtat 2018.12.19

-Bägerfeldt, Lars, 2017: *Funderingar kring Ärteråsens fäbodan*. Internet-bok.

-Bägerfeldt, Lars, 2017: *Ärteråsen. Strövtåg bland fäbodans ristningar*. Internet-bok.

-Bägerfeldt, Lars, 2018: *Ärteråsen. Fäbodans kullor och masar. En vandring bland inristade namn från föregående sekler*. Internet-bok.

FOLKTRO PÅ FÄBODARNA

Litteratur

Andersson, Jones Erik, 1936: *Dalom i helg och söcken*. Stockholm:

Arosenius, Fredrik Reinhold (red.) 1862-1868: *Beskrifning öfver provinsen Dalarne*.

Axelsson, Maximilian, 1979 (faks. utg.): *Vesterdalarne: dess natur, folklif och fornminnen*.

Bannbers, Ola, 1947: "Valborgsmässa i Floda". *Fataburen 1947*.

Dybeck, Rickard, 1844: *Runa – en skrift för fädernelandets fornvänner*.

Emsheimer, Ernst, 1979: "Koskällan – magiska föreställningar och bruk kring ett klangredskap": *Sumlen – Årsbok för vis- och folkmusikforskning*.

Etnobiologi i Sverige, del 1-3, Stockholm. Centrum för biologisk mångfald, 2001-2007.

Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof, 1921-22: *Wärend och wårdarne: ett försök i svensk ethnologi*, vol. 1.

af Klintberg, Bengt, 1975: "När djuren kunde tala". *Sista lasset in. Studier tillägnade Albert Eskeröd 9 maj 1974*.

Kättström Höök, Lena, 2012: "Skydd och lyckobringare för hus och hem". *Fataburen 2012*.

Lithberg, Nils, 1914: "Koskällan". *Fataburen 1914*.

- Schön, Ebbe**, 2008: "Folksägner i Dalarna". *Folktro*.
Schön, Ebbe, 1990: *Älvor, vättar och andra väsen*.
Szabo, Matyas, 1970: *Herdar och husdjur. En etnologisk studie över Skandinaviens och Mellaneuropas beteskultur och vallningsorganisation*.
Østmoe Kostveit, Åsta, 1997: *Kors i kake, skurd i tre. Tegn og symboler i folkekulturen*.

Otryckta källor

Landsmålsarkivet i Uppsala

Djurskrock

Nordiska museets arkiv

Folkminnessamlingen, frågelistor: NM 17: Tro och sed vid husbygge 1930.

Ljudarkiv

Svenskt visarkiv

SVA BA 0883. SVA BB: 4930, 4949, 4978

Dalarnas museum

DM BA 145. LRD DAL: 10, 50, 51, 53, 64. DM BB 0333.

Digitala resurser

Nordiska museets Valborrefilm från 1936

<https://www.youtube.com/watch?v=sB8a47dw-DQ&list=PLBC36A-E3463020124&t=0s&index=37> Hämtat 2018.12.19

VALLKULLAN - ROMANTIK OCH EROTIK

Litteratur

- Backman, Dan**, 2003: *Svenska idyller – boken om Anders Olsson*.
Bing, Hans, 1963: *Dalarapsodi*. Tidebok.
Bååth, Albert Ulrik, 1887: *Marit Vallkulla. Dikt från Dalarne på 1600-talet*.
Ehn, Billy; Frykman, Jonas; Löfgren, Orvar, 1993: *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*.
Geijer, Erik Gustaf & Afzelius, Arvid August, 1816: *Svenska folkvisor*.
Hettne, Björn; Sörlin, Sverker; Østergård, Uffe, 2006: *Den globala nationalismen: nationalstatens historia och framtid*.
Hobsbawm, Erik J, 2002: *Massproducerade traditioner*.
Massimova, Dilaram, 2015: *Kvinnor och den manliga blicken i Casual-spel*.
Nenola-Kallio, Ali (red) 1982: *Folktradition och regional identitet i Norden*.
Nordensvan, Georg, 1928: *Svensk konst och svenska konstnärer i nittonde århundradet*.
Näsström; Gustaf, 1937: *Dalarna som svenskt ideal*.
Rosander, Göran (red) 1987: *Turisternas Leksand. Leksands sockenbeskrivning, del IX*.
Strömbom, Sixten & Lundwall, Sten, 1937: *Dalarna i konsten*.
Stadius, Uno, 1936: *Kampår och brytningstider i svenskt kulturliv*.

Tidningsartiklar

”Obygdens son”, Fälu nya tidning, 1916.

Film

Lindqvist, Torbjörn: Sound of näverlur eller Kalla mej kulla, 1971.

Sarno, Joseph W: Fäbodjäsentan, 1978.

Digitala resurser

Eriksson, Martin (reporter): När Fäbodjäsentan kom till Skattungbyn, Radiodokumentär, Sveriges Radio 2013.

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/192837?programid=3103> Hämtat 2019.01.09

FÄBODLANDSKAPETS DÖD

Litteratur

Alskog, Andreas & Berg, Magnus, 1995: *Majros: om svenska kor i våra hjärtan*.

Dalarnas mjölkförsäljareförening, 1948: *Mejerihanteringen inom Dalarna intill år 1947*.

Dalautredningen, SOU 1931:19: *Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län m.m.*

Dyrendahl, Ivar, 1988: *Seminverksamheten och dess utveckling*.

Hillerström, Gottfrid, 1970: *En bok om Gustafs vol. 2, Fäbodar i Gustafs socken*.

Hillerström, Gottfrid, 1984: *Fäbodar och bodevallar i Tuna socken 1386-1968 Del 2: Utanbrodelen*.

Israelsson, Carin, 2005: *Kor och människor: Nötkreatursskötsel och besättningsstorlekar på torp och herrgårdar 1850-1914*.

Jönsson, Håkan, 2005: *Mjolk: en kulturanalys av mejeridiskens nya ekonomi*.

Morell, Mats; Myrdal, Janke; Larsson, Bengt M. P. (red.) 1997: *Agrarhistoria*.

Steinrud, Jonna, 2007: *Kula hem och kula vall. Fallstudier över fäbodbrukets tillämpning i Rättviks kommun 1998 och 2006*.

Steinrud, Jonna, 2008: *En rörelse formas: bildandet av Dalarnas mejeriförening 1931-1933*.

Sverige. Lantbruksstyrelsen, 1962: *Jord och skog i Dalarna: länsutredning i Kopparbergs län*.

Örjangård, Sigurd Svensson, 1951: *Jordbruket i Dalarna under 100 år: minneskrift utg. till erinran om Kopparbergs läns hushållningssällskaps hundraåriga verksamhet: 1850-1950*.

Digitala resurser

Jordbruksverkets blogg

<https://jordbruketisiffror.wordpress.com/lan-for-lan-10-fakta-om-kor-1867-2014/>. Hämtat 2019.01.10

ARVSELEN

Egen text samt intervju med Tjapp Lars Arnesson, Malung, våren 2018.

VALLMUSIK - NÅGRA FAKTA

Litteratur

- Brorson, Kerstin**, 1985: *Sing the cows home: The remarkable herdswomen of Sweden*.
- Bäckström, Magnus**, 1984: *Hornet – skogens instrument*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1986: *Sången i skogen. Studier i den svenska fäbodmusiken*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna & Ramsten, Märta** m. fl. 1978: "Fäbodmusik i förvandling". *Svensk tidskrift för musikforskning* 1978:2.
- Rosenberg, Susanne**, 2014: "Kulning – an ornamentation of the Surrounding Emptiness: About the Unique Scandinavian Herding Calls" ur *Voice and Speech Review*.
- Rosenberg, Susanne**, 2013: *Kurbits-Re-Boot: Svensk folksång i ny scenisk gestaltning*.
- Rosenberg, Susanne**, 2003: *Kulning - musiken och tekniken*.

Arkiv

- N.M, E.U. 19493**, nr. 104: Arbetssånger bd. I. Upptecknat av Fräs Erik Andersson.
- N.M, E.U. 12581**, nr. 61: Skörden och julen. Upptecknat av C. F Appelgren, Mora tidning, 21/12 1938.
- N.M, E.U 10954**: nr. 60: Lurar. Upptecknat av Einar Axelzohn.
- N.M, E.U**, nr. 42: Folklig telegrafering, 7049, 7050, 7052, 7053, 7054, 7055, 7056, 7057, 7059, 7061, 7064, 7065, 7067, 7076, 7085, 7087, 8640, 39836.
- N.M, E.U**, nr. 44, Hembygdsföreningarnas samlingar: Lurar, 9991, 9991.
- N.M, E.U**, nr. 60: Boskapsskötsel, 19800, 24883, 29949, 33015, 36420, 19653.
- N.M, E.U**, nr. 62: Lurar, 9833, 8938, 9539, 10954, 11048, 19800, 32472.

*Ljudarkiv***Dalarnas museum**

- DM BA**: 0009, 0011, 0012, 0013, 0018, 0038, 0039, 0059, 0061, 0068, 0075, 0078, 0079, 0082, 0089, 0090, 0094, 0121, 0123, 0145, 0148, 0178, 0179, 0180, 0184, 0188, 0191, 0240, 0251, 0254, 0256, 0259, 0260, 0261, 0287, 0307.
- DM BB**: 0012, 0019, 0025, 0044, 0072, 0073, 0087, 0088, 0159, 0222, 0362, 0381, 0395.
- LRD Dal**: 0004, 0046, 0047, 0053, 0059, 0060, 0064, 0066, 0071, 0075, 0076, 0077, 0082, 0084, 0085.

Svenskt visarkiv

- SVA BA**: 0051, 0058, 0080, 0328, 0329, 0330, 0347, 0353, 0354, 0356, 0617, 0618, 0619, 0624, 0631, 0880, 0892, 0897, 0899, 0900, 0996, 1229, 1639, 1717, 1899, 1902, 2082.

Fonogram

Lockrop & Vallåtar

(CD 1995; Musica Sveciae. Folk Music in Sweden; Caprice CAP 21483).

HERDESIGNALER I VÄRLDEN

Digitala resurser

UNESCO:s kanal på Youtube:

www.youtube.com/UNESCO, <https://www.youtube.com/watch?v=PgEmSb0cK-Bg> Hämtat 2018.12.12

Mongolia Live

www.facebook.com/mongolialive, https://www.facebook.com/pg/mongolialive.org/videos/?ref=page_internal Hämtat 2018.12.12

Åre fjällbete

<http://fjallbete.se/> Hämtat 2018.12.12

Intervjuer

Om åsnetraditionen i Portugal: Sergio Crisostomo.

Om amerikanska urinvånarens fågelsignaler: Sarah och Roger Isberg.

Om jodel: Vokalgruppen "Steirisches Jegerkor".

DE IRANSKA BERGENS LOCKROP

Litteratur

Abdoli, Ali, 2007: Tarikh Talesh.

Abdoli, Ali, 2012: Taleshan Kistand.

Bazin, Marcel, 1980: Le Talech, une Région Ethnique au Nord de l'Iran. Vol. 2.

Bazin, Marcel, 2015: Talesh: Mantage-e Qomi dar Shomal Iran, M. A. Farshchiyan, Trans.

Becker, Judith O, 2004: Deep Listeners: Music, Emotion, and Trancing.

Faridi Haftkhani, Armin, 2010: Moosiqi-e Taleshi.

DEN NORDISKA VALLÅTENS TONSPRÅK

Litteratur

Ahlbäck, Sven, 1986: *Tonspråket i äldre svensk folkmusik*.

Ahlbäck, Sven, 2010: "Svenska Låtar som musikalisk källa". *Det stora uppdraget*.

Ahlbäck, Sven, 2018: "The Hidden Modes: A computer-assisted approach to tonality analysis of Swedish Folk Music" ur *Proceedings of the 8th international workshop on Folk music analysis*.

Andersson, Nils, (red) 1922: *Svenska låtar Dalarna, H. 1*.

- Bengtsson, Ingemar**, 1979: "Tonalitet, tonart". *Sohlmans Musiklexikon, volume 5:645-653*.
- Forslund, Karl-Erik**, 1919-1939, II, Bok 10: *Med Dalälven från källorna till havet*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1986: *Sången i skogen. Studier i den svenska fäbod-musiken*.
- Krumhansl, Carol L**, 1990: *Cognitive Foundations of Musical Pitch*.
- Krumhansl, Carol L. & Cuddy, Lola**, 2010: "A Theory of Tonal Hierarchies in Music" ur *Music Perception, Springer Handbook of Auditory Research*.
- Larsen, Holger**, 1980: "Vallhornstillverkning i Sverige" ur *Sumlen*.
- Moberg, Carl-Allan**, 1955: "Om vallåtar. En studie i de svenska fäbodarnas musikaliska organisation" ur *Svensk tidskrift för musikforskning*, 1955(37).
- Moberg, Carl-Allan**, 1959: "Om vallåtar II. Musikaliska strukturproblem" ur *Svensk tidskrift för musikforskning*, 1959(40).

FÄBODARNAS LJUDLANDSKAP

Litteratur

- Anonym förf.** 1773: *Tullerikopp i desz nymodigaste klädning*.
- Arwidsson, Adolf Iwar**, [1842] 2015: *Svenska fornsånger*, del III.
- Dybeck, Richard**, [1846] 1974: *Svenska vallvisor och hornlåtar med norska art-förändringar*.
- Forslund, Karl-Erik**, 1919: *Till ett bergfolk*. Dikter.
- Frykman, Jonas & Orvar Löfgren**, 1979: *Den kultiverade människan*.
- Fröding, Gustaf**, 1891: "Vallarelåt". *Guitarr och dragharmonika; mixtum pictum på vers*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1972: *Svenska locklåtar i nutidstradition. Studier över storform och funktion*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1986: *Sången i skogen. Studier i den svenska fäbod-musiken*.
- Lind, Erik Henrik**, 1877: *Värmlands nations historia jämte förteckning öfver dess medlemmar från 1595 – 1877*.
- Linné, Carl von**, [1734] 2007: *Dalaresan tillsammans med Bergslagsresan* / Carl Linnæus; Andrew Casson och Roger Jacobsson (red)
- Ramsten, Märta**, 1992: *Återklang. Svensk folkmusik i förändring 1950-1980*. Svenskt visarkivs handlingar 4.
- Ramsten, Märta**, 2008: "Att kula, käuka eller lulla. Ett bidrag till ett historiskt perspektiv på lockrop". *Noterat 16*.
- Ramsten, Märta**, 2016: *Kungl. Musikaliska akademien och folkmusiken. En musiketnologisk undersökning*.
- Rosenberg, Susanne & Sundberg, Johan**, 2008: "En utsmyckning av oändligheten runt omkring. På jakt efter kulningens dragläge". *Noterat 16*.
- Rosenberg, Susanne**, 2011: *Kulning: musiken och tekniken*.
- Ternhag, Gunnar**, 2006: "Inflytelsrika inspelningar. Exemplet kulning". *Saga och Sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok*.

Uppsala universitets matrikel del 5, 1680-1700.

Warnmark, Petter Olofsson, 1688: *Epigrammata eller Öfwerskrifter*.

Åkerhielm, Rosa, 1907: "Fjorton dagars semester" ur *Svenska Turistföreningens årsskrift* 1907.

Arkiv

Institutet för språk och folkminnen

ULMA 13679.

Musik- och teaterbiblioteket

Kungl. Musikaliska akademien, huvudarkivet A1a:3 1796-1813.

Svenskt visarkiv – ljudsamlingen

SVA BA 0145, 0276, 0562, 0564, 0583, 0601, 0889, 2236, 3017-18, 3030-33.

Nordiska museet

E.U. 640, 1567, 5250, 9740, 9762, 10480, 29949, 44287.

Fonogram

Lockrop & Vallåtar

(CD 1995; Musica Sveciae. Folk Music in Sweden; Caprice CAP 21483).

Digitala resurser

Broman, Olof J. ca 1730: *Glysisvallur och öfriga skrifter rörande Helsingland*. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/55045?locale=sv> Hämtat 2018.09.08

SAOB Svenska Akademiens ordbok: artiklarna "lulla", "kula", "köka, kåka", "huja". www.saob.se Hämtat 2018.09.08.

VALLMUSIKENS VÄG

Litteratur

Bergendal, Göran, 2007: *Ingvar Lidholm*. (Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie nr 111.)

Broman, Per Olov, 2006: *Hilding Rosenberg*. (Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie nr 107.)

Dybeck, Richard, 1846 (1974): *Svenska vallvisor och hornlåtar*.

Jersild, Margareta, 1996: "C.E. Södling och den svenska folkmusiken". *Genklang. En vänsskrift till Märta Ramstens 60-årsdag den 25 december 1996*.

Ivarsdotter [Johnson], Anna, 1981: "Att åt ett helt folk dana en sångverld". *Studier och essäer tillägnade Hans Eppstein* 25/2 1981. Kungl. Musikaliska Akademiens skriftserie 31.

Jonsson, Leif, 1990: *Ljusets riddarvakt. 1800-talets studentsång utövad som offentlig samhällskonst*.

Lundberg, Mattias, 2010: "Bruket av Folkmusikkommissionens melodi-uppteckningar i den svenska konstmusiken under 1900-talet". *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Skrifter utgivna av svenskt visarkiv 27.

- Sjögren, Josef**, 1958: *Organisterna i Västerås stift*. Nordiska museets handlingar 49.
- Ternhag, Gunnar**, 2003: "Dalarapsodin" ur *Hugo Alfvén – en vägvisare*.
- Ternhag, Gunnar**, 2007: "Inflytelsrika inspelningar. Exemplet kulning". *Saga och Sed. Kungl. Gustaf Adolfs akademis årsbok 2006*.
- Ternhag, Gunnar**, 2009: *Vad är det jag hör? Analys av musikinspelningar*.
- Wallner, Bo**, 1998-2000: "Hilding Rosenberg". *Svenskt biografiskt lexikon*, band 30.

REFLEKTIONER OCH PROCESSER

Litteratur

- Barz, Gregory & Cooley, Timothy J**, 2008: *Shadows in the Field – New Perspectives for fieldwork in Ethnomusicology*.
- Eriksson, Karin**, 2017: *Sensing Traditional Music Through Sweden's Zorn Badge – Precarious Musical Value and Ritual Orientation*.
- Held, David & McGrew, Andrew**, 2003: *Den omstridda globaliseringen*.
- Jonstad, David**, 2016: *Jordad – enklare liv i kollapsens skugga*.
- Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus** (red.) 2011: *Etnologiskt fältarbete*.
- Ramsten, Märta & Ternhag, Gunnar**, 1979: *Spela in! Hur man samlar och bevarar röster och ljud*.
- Ståhl, Anna-Britta**, 2015: "Den nya gröna vågen". SVD, 9 april 2015.
- Sörlin, Sverker** (red) 2001: *Nationens röst – texter om nationalismens teori och praktik*.
- Velure, Magne**, 1977: "Folklorisme – oppattliving av forntida". *RIG Årgång 60*, häfte 3.

Digitala resurser

Den gröna vågen

https://sv.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%B6na_v%C3%A5gen Hämtat 2018.12.12

Den nya gröna vågen – Sveriges Radio P1, 18 oktober 2018.

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1164969?programid=4091> Hämtat 2018.12.12

Ruraliseringsvåg

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Ruralisering> Hämtat 2018.12.12

Zornmärkesnämnden

www.zornmarket.se Hämtat 2018.12.12

Intervjuer

Anna Ivarsdotter, professor emerita musikvetenskap, våren och sommaren 2018.

Gunnar Ternhag, professor emeritus musikvetenskap, våren 2018.

Märta Ramsten, docent, musiketnolog tidigare chef för Svenskt visarkiv, våren 2018.

Susanne Rosenberg, professor folklig sång, våren 2018.

Ulf Hageström Svensson, ordförande Zornmärkesnämnden, våren 2018.

KULNING NU

Litteratur

- Broman, Per**, 2018: *Svenska Tonsättare – Karin Rehnqvist*. Kungl. Musikaliska Akademiens skriftserie nr. 144.
- Eklund, Robert & McAllister, Anita**, 2015: "An acoustic analysis of the cattle call "kulning": performed outdoors at Säter, Dalarna, Sweden". *Proceedings from Fonetik 2015*.
- Eklund, Robert; McAllister, Anita; Pehrson, Fanny**, 2013: "An acoustic comparison of voice characteristics in 'kulning', head and modal registers" ur *Proceedings of Fonetik 2013*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1981. *Svenska locklåtar i nutidstradition. Studier över storform och funktion*.
- Ivarsdotter [Johnson], Anna**, 1986: *Sången i skogen. Studier kring den svenska fäbodmusiken*.
- Johnson, Anna & Sundberg, Johan**, 1983: "Kölning". *Study of phonation and articulation in a type of Swedish herding song*.
- Lomax, Alan**, 1976: *Cantometrics: An Approach to the Anthropology of Music*.
- Misgeld, Maria**, 2018: *Footprints of The Forest - Exploring the indoor space as an artistic quality in herding call*.
- Rosenberg, Susanne**, 2007: *Kulning - Musiken och tekniken*.
- Rosenberg, Susanne**, 2009: "Med rösten, traditionen och mp3-spelaren. Om att utbilda folksångare på musikhögskola" ur *30 år med folkmusik på KMH*.
- Rosenberg, Susanne**, 2010: *Kulning - Herding call - the music and the vocal technique*.
- Rosenberg, Susanne**, 2013: *Kurbits-Re-Boot: Svensk folksång i ny scenisk gestaltning*.
- Rosenberg, Susanne**, 2014: "Kulning – an ornamentation of the Surrounding Emptiness: About the Unique Scandinavian Herding Calls" ur *Voice and Speech Review*.
- Rosenberg, Susanne & Sundberg, Johan**, 2008: "En utsmyckning av oändligheten runt omkring" - på jakt efter kulningens dragläge ur *Noterat nr 16*.
- Rosenberg, Susanne & Sundberg, Johan m.fl.** 2008: *What is Kulning? Physiological and acoustic characteristics of a singing style from the Scandinavian herding environment*.
- Rosenberg, Susanne; Sundberg Johan; Björkner, Eva**, 2005: *Attracting cows – what is the decibel price in kulning*.
- Wuerth, Nathalie**, 2011: *Åga Rum*.

Enkäter

- Ahlbäck, Sven** (1993-2008) Vilka tre begrepp förknippar du med svensk folkmusik?
- Rosenberg, Susanne** (2018) Enkät till professionella kulerskor april 2018
- Rosenberg, Susanne** (2013-2018) Ett ord om kulning.

Musikverk och scenkonst

Oskarsson, Peter m.fl. 1988-1990: Den Stora Vreden [teaterföreställning].

Rehnqvist, Karin, 1989: Puksånger & Lockrop, för två sångerskor och slagverk.

Rehnqvist, Karin, 1994: Rädda mig ur dyn, för sopran och altsaxofon.

Fonogram

Les Voix du Monde – Une anthologie des expressions vocales [CD].

Traditionsinspelningar. Germany: Le Chant du Monde, 1996.

Rehnqvist, Karin, 1996: Davids Nimm [CD]. Stockholm: Phono Suecia.

Digitala resurser**Aftonbladet**

<http://wwwc.aftonbladet.se/kvinna/9906/24/kula.html>

Hämtat 2018.10.25

Aftonbladet

http://wwwc.aftonbladet.se/noje/0005/29/bjur_chatt.html

Hämtat 2018.10.25

Aftonbladet

https://www.aftonbladet.se/a/8wppnx?refpartner=link_copy_app_share ur aftonbladet quiz 26 december 2006. Hämtat 2018.10.25

Jonna Jintons Youtube-kanal

<https://www.youtube.com/user/JonnaJinton>. Hämtat 2018.12.12

KOM KULLORNA! KOM VALLROS!***Intervjuer med fäbodbrukare sommaren 2018***

Kättboåsen: Yvonne Smedberg.

Arvselen: Täpp Lars Arnesson.

Skräddar-Djurberga: Ing-Britt Lind.

Ärteråsen: Anna K Kjellin.

Bastberget: Knutes Lena Warg, Kalles Magnus Karlsson, Ann-Britt Nilsson, Torbjörn Dahl och Jöns Britta Stenqvist.

Brindberg: Brynås Kerstin Nyström, Katrin Åke Nyström och Pålsa Britt-Inger Westerling.

Brudskogen: Bibi och Tomas Brynilds.

Grejsan: Inger Wiklund Fors och Anneli Wiklund.

Nysjön: Hans-Olov Backlund.

Prästbodarna: Goth Bertil Johansson.

Skallskog: Land Alice Gustafsson.

Västjärnslindan: Jan Bergman.

Östra Grunuberg: Karl-Gustaf Hedling.

Bergsätra: Ragolper Peter Johansson och Sten-Erik Andersson.

DIT LOCKROPEN TOG MIG

Litteratur

Gulz, A; Ahlner, F; Haake, M, 2007: "Visual femininity and masculinity in synthetic characters & patterns of affect". *Affective Computing and Intelligent Interaction*.

Ivarsdotter [Johnson], Anna, 1986: *Sången i skogen. Studier i den svenska fäbodmusiken*.

Nass, C. & Brave, S, 2005: *Wired for Speech – How Voice Activates and Advances the Human-Computer Relationship*.

Williamson, G, 2006: *Human communication: a linguistic introduction, 2 ed.*

Intervjuer

Maria Røjås, våren 2017.

Agneta Stolpe, våren 2017, vår och sommar 2018.

Kerstin Sonnback, hösten 2017, vår och sommar 2018.

Ann-Sofi Nilsson, hösten 2017.

Lena Willemark, våren 2018.

Susanne Rosenberg, våren 2018.

Sofia Sandén, våren och sommar 2018.

DET HÄNGDE EN NÄVERLUR PÅ VÄGGEN

Författarens egen berättelse.

VI BEFINNERS OSS I DET FÖRFLUTNA

Litteratur

Birgersson, Eva, 1997: *Affektteori: psykoanalysens femte riktning*.

Broady, Donald & Palme, Mikael, 1993: *Kultursociologiska texter - Pierre Bourdieu; i urval*.

Gabrielsson, Alf, 2013: *Starka musikupplevelser – musik är mycket mer än bara musik*.

Gustafsson, Lotten, 2002: *Den förtrollade zonen – lekar med tid, rum och identitet under medeltidsveckan på Gotland*.

Small, Christopher, 1998: *Musicking – The meanings of performing and listening*.

Otryckt

Enkät svar från publiken vid Vallmusik i Hofors, 4/8 2018. Dalarnas museum.

FÄBOLAND

Författarnas egen berättelse.

NU SKA DU LYSSNA!

Svar på fysiska och digitala enkäter besvarade av kulningskursdeltagare mellan åren 1995 och 2018. Privat ägo - författaren.

NATURAKUSTIK*Litteratur*

Attenborough, Keith & Taherzadeh, Shahram, 2016: "Sound Propagation through Forests and Three Belts" ur *Proceedings of the Institute of Acoustics*, vol. 38 Pt. 1.

Bucur, Voichita, 2006: *Urban Forest Acoustics*.

ChobEAU, Pierre, 2014: *Modeling of Sound Propagation in Forests Using the Transmission Line Matrix Method – Study of Multiple Scattering and Ground Effects Related to Forests*.

Dobson, Martin och Ryan, Jo, 2000: "Trees & Shrubs for Noise Control". *Trees in Focus*.

Errede, Steven, 2002-2017: "The Human Ear – Hearing, Sound Intensity and Loudness Levels". *UIUC Physics 406, Acoustical Physics of Music*.

Gabrielson, Thomas B, 2006: "Refraction of sound in the atmosphere". *Acoustics Today*, vol.2. Is.2.

Gronberg, Alexandra, 2015: *Sound Propagation through Australian Forest Land – With Special Regards to Noise Generated by Wind Turbines*.

Johansson, Elis, 2010: *The sound amplifying forest with emphasis on sounds from wind turbines*.

Lamancusa, John. S, 2009: "Outdoor Sound Propagation". *Noise Control*, 7720/2009.

Sundberg, Johan, 1989: *Musikens ljudlära – hur tonen alstras och uppfattas*.

Öhlund, Olof, 2009: *Meteorologisk påverkan på trafikbullernivåer*.